

УКРАЇНСЬКІ ЗОРІ НАД ПАРИЖЕМ
(над сторінками забутої антології “Сузір’я французької поезії”
Миколи Терещенка)

Анна Ярославівна, донька Ярослава Мудрого і дружина Генріха Першого, залишила свій автограф не тільки в Реймсі під час вінчання, та ще й кирилицею. Романтична київська княжна стала королевою Франції, тому й тепер у наших очах – не тільки щастя від усвідомлення великої французької культури, але й ностальгічні зітхання по величчї Київського князівства.

Проте тема “Франція – Україна” не вичерпується двома-трьома сюжетами. Згадаймо, що в похід 1812 року Наполеон Бонапарт узяв і досить пристойну бібліотеку, в якій були аж 2 примірники “Енеїди” Котляревського: французький імператор мріяв (і діяв!) про створення держав-наполеонів народів (Польщі та України) і думав про народ козаків. Але випало йому познайомитися вже тільки з донськими казками Матвія Платова, а сам автор “Енеїди” в полковницькому чині воював проти французів.

Але ж Україна в амбіціях імперій завжди займала особливе місце, як і в Україні Франція завжди була символом оригінальності, свободи, високої культури. Найкращі українські поети перекладали шедеври французької поезії і в минулому столітті: франкофоном і франкофілом був український дворянин Максим Рильський, у чиєму перекладацькому арсеналі – ціла бібліотека французької поезії, від “Трістана та Ізольди” до “Орлеанської дівки”; остання уславила Вольтера та мало не загубила Рильського в часи сталінізму. Але у Вольтера є й поема “Мазепа”, досі невідома в Україні у наших перекладах.

Геніально перекладав Рильський і французьких символістів, а томик Поля Верлена, перекладений Рильським, Григорієм Кочуром і Миколою Лукашем, і тепер – недосяжний зразок поезії перекладної, та й поезії оригінальної. Лукаш неповторно переклав і Гійома Аполлінера, на мою думку, найбільшого французького поета-модерніста світового значення. Проте і в такому плані антологія перекладів французької поезії М. Терещенка залишається зразком, у світовій літературі ніким не повторе-

ним. І справа не в тому, що український поет прагнув перехопити чийсь поетичні лаври; він спробував зробити геніальне, і йому це вдалося.

Вдалося здійснити антологію всієї французької поезії за всі віки існування поетичного жанру в цій неповторній країні. Від найдревніших зразків аж до своїх сучасників. Уявіть собі: Микола Терещенко почав із перекладу поета, якого могли читати Генріх Перший та Анна, король і королева Франції: це Турольд (Turolodus), XI ст. Історія Галлії та римських завоювань XI ст до н. е. і вплив вульгарної латини на формування французької мови в тодішньому вигляді – все це цікавило українського поета, який і не жив ніколи в незалежній державі, а ризик умерти був щодня: в добу “імператора” Сталіна Турольд уславився тим, що йому належить найдовершеніший переклад безсмертної **“Пісні про Роланда”**.

До речі, т.зв. Оксфордська редакція **“Пісні про Роланда”**, складена приблизно за часів регентства Анни, королеви Франції, дочки київського князя Ярослава Мудрого. Це початок двотомного перекладацького універсуму Миколи Терещенка. Але двотомник починається власне з передмови поета-академіка Максима Рильського **“Гідний пошани труп”**, і передмова ця датована 21 березня 1961 року. Далі йде **“Передмова”** самого перекладача, в якій М. Терещенко визначає свої засадничі перекладацькі принципи. І він починає саме з **“Пісні про Роланда”** та ліричної поезії провансальських трубадурів, а далі – поети Відродження, доби класицизму, епохи романтизму, реалізму, модернізму, постмодернізму...

“Пісня про Роланда” відома в багатьох перекладах російських поетів, але версифікаційні можливості української мови не менші. Далі, за списком Турольда, Микола Терещенко знаходить у млі віків Маркабрюна (Marcabrun), який жив бл. 1140-1185 рр. В антології – його **“Пасторела”**, **“Романс”**. Його перевесник Бернарт де Бентадорн (1140-1195) – це відомий провансальський трубадур, в **“Сузір’ї...”** – його неповторна, перейнята справжнім ліричним почуттям **“Канцона”**. Третій у цьому сузір’ї перевісників – Джауфре Рюдель (Jofroy Rudel), який жив у 1140-1170 р. і теж представлений віршем **“Ками”**.

Ще один відомий провансальський трубадур народився в 1140 р.: Бертран де Борн (Bertrand de Born, пом. 1215) – це був типовий рицар-феодал, у той час як його сучасник Бернарт де Бентадорн був сином замкового лікаря. Проте соціальні моменти не вельми впливали на поетів ранньої доби середньовіччя і навіть Реформації. Головне – талант поета-трубадура. Його незалежність і від короля, і від королівського васала, вірність одному королю – Аполону. Прак-

тично тільки в перекладах Миколи Терещенка український читач останніх десятиліть (антологія вийшла 1971 р. у “Дніпрі”) міг всебічно познайомитися з великою французькою поезією десятих, по суті, десятиліть.

От і тепер треба віддати пальму першості в слов’янському світі українському поетові-перекладачу з плеяди неокласиків Миколі Терещенку за його переклади французької поезії. Поетичне слово Франції останнього тисячоліття чи не повністю, в найкращих зразках оригіналу й перекладу, представлене лише українською мовою. Кожній поетичній добірці передують стисла, проте дуже глибока біографічна довідка, далі – високопоетичний переклад. І на це в М. Терещенка пішло все життя, бо життя поета – не у біографії прожитого, а в біографії створеного. Треба постаратися бодай перевидати цю антологію: ситуація з книговиданням в Україні відома. Вона гірша, як і Франції Х-ХІ ст., якщо брати до уваги, що живемо в ХХІ ст. і електронний варіант **“Сузір’я французької поезії”** могли б здійснити і спудеї нашої **“Могилянки”** – Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили комплексу **“Києво-Могилянська академія”**.

Провансальські трубадури і поети Плеяди, символісти й модерністи, – все це надбання світової поезії, надбання всього людства. Україна завжди жила з образом вільнолюбивої Франції в серці. Проте Україна тому і живе, що її європейське мислення – не силуваний троп, а істина.

Тому я закінчую шедевром Гійома Аполлінера з антології М. Терещенка – **“Відповідь запорозьких козаків турецькому султану”**. Відрадно, що і Франція думала про Україну – героїчну, пісенну, трагічну, але незнищену.